

Izlaganje na znanstvenom skupu

UDK 32: 1

330.342.14: 32

330.831.8

Primljeno: 10. lipnja 2013.

Potruga za političkom realnošću

DAVOR RODIN

Fakultet političkih znanosti, Sveučilište u Zagrebu

Sažetak

U značenjima postojećih socijalnih i političkih procesa treba prepoznati nove i drugačije političke i demokratske snage koje će biti sposobne revidirati trendove koji su generirali postojeću krizu. Habermas, Searle, Luhmann, Wolin, Vesting i drugi ne pomišljaju u postojećoj krizi privrede, demokracije i kreativne politike na ponovno pojavljivanje totalitarnih režima fašizma i komunizma, pa ni neoliberalizma, jer ti sustavi u prošlosti nisu uspijevali riješiti krizu kapitalizma. Rješenja se ne traže u pravcu univerzalizacije parcijalnih interesa u nekom sveobuhvatnom općem dobru koje bi zastupalo sva druga dobra. Naprotiv, zbog uvida da suvremeno ljudstvo u svijetu života djeluje u različitim medijima i da se jedinstveni svijet života reprezentira različitim nesumjerljivim medijima, suvremena teorija nastoji projektirati *modus vivendi* različitih reprezentacija svijeta života, a ne njihovo jedinstvo. Teorije danas istražuju kako je moguće živjeti s nesumjerljivim razlikama i tako očuvati svu raznolikost socijalnog života na Zemlji. Taj je proces posve otvoren, konačna rješenja u sklopu *samo jednog* od medija vode u već doživljene katastrofe: u svjetske ratove, u Holokaust, u Hirošimu.

Cljučne riječi: politička realnost, kapitalizam, novac, neoliberalizam, monetarizam

Političke institucije predstavljaju oblik postvarenja *žive političke realnosti*. One razlikuju što je u skladu s njihovim pravilima, a što im se suprotstavlja kao izvaninstitucionalni politički proces. Potruga za političkom realnošću traži dublje slojeve realnosti od tog razlikovanja na institucionaliziranu i neinstitucionaliziranu političku zbilju. Ona traži onu političku realnost za koju su postojeće institucije selektivno slijepe, iako to ne znači da ti *anonimni* sektori političke realnosti ne postoje.

Suvremena teorija političkih institucija kao medija oslanja se na postmodernu reinterpretaciju novovjekovnog pojma subjekta kao *samouzroka* (*cause sui*). Post-

moderna je subjekt suodredila s medijem na kojem se subjekt očituje. Medij je (primjerice govor) s jedne strane sustav znakova i značenja na kojem se subjekt može izraziti da bi bio razumljiv drugima koji operiraju u istom mediju. S druge strane medij prema vlastitom senzibilitetu reprezentira određeni segment svijeta života: primjerice u grčkim je tekstovima petrificiran život Grka koji tako utječe na današnje ljudstvo, na suvremenu kulturu. Medij je *binarna struktura*: s jedne strane on simbolički reprezentira neki realitet i istovremeno na tom simboličkom sustavu djelatni subjekt može izraziti svoju subjektivnost i komunicirati s drugim subjektima. Na tom se binarnom odnosu subjekta i medija proširuje i razvija neiscrpiva kreativnost subjekta, kao i senzibilitet medija za one aspekte svijeta života koji su prethodno bili neopaženi i anonimni. To *mjesto* uzajamne iritacije medija i subjekta označili su francuski postmodernisti pojmom *subjektil* (Rodin, 2008). U subjektilu se otkriva i unutrašnji skriveni život subjekta i anonimni svijet života do fluidne granice senzibiliteta i subjekta i medija. Pojam subjektila korespondira sa suvremenim pojmom medija. Na temelju tog određenja medija (*subjektila*) problematiziran je pojam *politike kao djelatnosti* i njen odnos prema političkim institucijama koje kao medij svojim ograničenim senzibilitetom prikrivaju onaj dio političkog života koji se odvija izvan političkih institucija.¹

Politička djelatnost ne obuhvaća cjelinu socijalnog realiteta, već njegovo političko značenje za građane. Građanin politički djeluje u političkom segmentu socijalnog realiteta, dok prema ostalim dijelovima socijalnog realiteta političko djelovanje i političke institucije nisu kompetentni. Socijalni svijet života je u političkom djelovanju nazočan samo u onoj mjeri u kojoj su političke institucije senzibilne na politički aspekt socijalnog svijeta života. Stav M. McLuhana: *medij je poruka* znači u tom kontekstu da nam je politički segment socijalnog svijeta života nazočan u političkim institucijama. Realitet svijeta života u cjelini i dalje ostaje nedohvatljiv senzibilitetu ma kojeg pojedinačnog medija, pa i političkim institucijama i taj je deficit ili selektivno sljepilo svakog medija i svake posebne djelatnosti zaveo klasičnu epistemologiju na potragu za *univerzalnim medijem* koji ne bi reprezentirao čitav svijet života, već bi bio *identičan* s njim.

Kanta u tom kontekstu ne treba slijediti jer njegovi se transcendentalni preduvjeti spoznaje *stvari o sebi* razlikuju od *medija* (subjektila) jer su *nepromjenjivi* i važe univerzalno za sve djelatnosti i sve oblike spoznaje. Spoznaja prema Kantu beskonačno napreduje pod uvjetima koji su *imuni na svaku promjenu*. Nasuprot klasičnoj epistemologiji, suvremena teorija medija otkrila je da se u spoznavanju i djelovanju neprekidno mijenja i senzibilitet subjekta koji djeluje i senzibilitet medi-

¹ Politika kao oblik djelovanja nije se pojavljivala u svim civilizacijama i svim etapama svjetske i europske povijesti. U određenim okolnostima politika se može ponovno izgubiti ili se uopće ne mora pojaviti.

ja u kojem se djeluje. Time realitet svijeta života kao *univerzalni apriorij* spoznaje i djelovanja mijenja svoja značenja, ostajući i dalje u sjeni svoje anonimnosti. U nekom se mediju subjektu otkriva svijet života i pritom se mijenja i subjekt, i medij, i *značenje* svijeta života do granica uzajamnog senzibiliteta, a zatim slijedi Kuhnova *promjena paradigme*. U procesu mijenjanja paradigme otkriva se načelna *diferencija* između politički djelatnoga građanina i političke institucije kao medija u kojem građanin djeluje i u kojem mu se otkriva politički segment svijeta života. Kada se subjekt više ne može politički izraziti ni politički djelovati u mediju postojećih *političkih institucija*, jer su one izgubile *dodir* s političkim svijetom života (realitetom) i postale gluhe za politički realitet izvan svojih institucionalnih okvira, tada se mijenjaju *postvarene* političke institucije. Političke institucije kao medij političkog djelovanja nisu fiksni, ali ni *pravni* preduvjet mogućnosti političkog djelovanja (kao u Kanta), već mjesto očitovanja političkog svijeta života za politički djelatne građane. Kada se realni svijet kreativnog političkog života više ne može očitovati u postojećim političkim institucijama, tada dolazi ili do promjene političkih institucija ili do iščeznuća mogućnosti slobodnog političkog djelovanja u nekom obliku totalitarizma. Realitet političkog svijeta života mijenja svoje značenje samo u odnosu politički djelatnih građana u političkim institucijama i samo je u tom odnosu moguće drugačije institucionalno markirati politički realitet koji je nazočan *izvan* postojećih političkih institucija. Pritom, paradoksalno, politički realitet uz sve mijene svojih značenja ostaje trajno u statusu *neoznačenog mjesta*, jer načelno ne postoji identitet političkog realiteta i njegove reprezentacije u političkim institucijama: politički svijet života *očituje se u odnosu politički djelatnih osoba u političkim institucijama ali se nikada s njima ne poistovjećuje*. Načelno ne postoji potpun lojalitet građana političkim institucijama.

Kuhn je promjenu paradigme (promjenu značenja svijeta života prirode) uočio analizom povijesti egzaktnih prirodnih znanosti. Socijalni svijet života mnogo je kompleksniji od prirode kakvu su odredile novovjekovne matematički reducirane prirodne znanosti.

Socijalni svijet života reducirano je nazočan u pluralnim oblicima socijalnih i političkih institucija kao različitih medija koji se međusobno *semantički iritiraju*. Unutrašnja diferencijacija tih medija razvija i proširuje njihov senzibilitet za drugačije razumijevanje i označavanje socijalnih i političkih procesa izvan njihovih granica. Pokušajmo tom metodom analize posebnog senzibiliteta medija *novca* objasniti neoliberalni monetarizam. Kao teorija odnosno ideologija neoliberalizam operira s *medijem novca* i u tom *monetarističkom* mediju izražavaju suvremene oligarhije kao subjekti neoliberalne monetarističke prakse svoje posebne interese. Složeni socijalni realitet suvremene kapitalističke privrede reduciran je u mediju novca na relaciju *costs and benefits*. Novac kao medij ne reprezentira niti može reprezen-

tirati čitav realitet socijalnog sustava kapitala, već ga *dekonstelira* i reducira u medij novca u kojem cjelokupni sustav kapitalističke privrede gubi socijalna i poprima monetarna svojstva kojima je moguće slobodno *računalno* manipulirati. Slično kao što *zbiljski povijesni događaji* kada su zapisani postaju *historija* koja je podložna gramatičkim i logičkim pravilima tumačenja i proizvoljnim interpretacijama, *iako logika i gramatika nisu nipošto zakoni odvijanja svjetske povijesti*.

Monetarnom dekonstelacijom kapitalističke privrede radikalno je reducirana njena složena socijalna struktura jer je monetarizam *selektivno slijep* za socijalnu i političku realnost u čijoj okolini djeluje kapitalistička privreda. Rješavajući probleme koje su naslijedili od komunističkih i fašističkih diktatura i njihovih metoda rješavanja kapitalističkih kriza, neoliberali su se početkom 21. stoljeća našli pred novom krizom kapitalističke privrede: pred masama nezaposlenih očajnika kojima su u doba klasičnog kapitalizma fašistički i komunistički militanti ideološki manipulirali za plebiscitarnu legitimaciju diktatura: *komunizam* je sukobe kapitalističkih klasa razriješio nasilnim ukidanjem kapitalističkih socijalnih klasa, *fašizam* je političke sukobe različitih interesnih frakcija građanske pluralističke demokracije riješio nasilnim raspuštanjem političkog pluralizma.

Postavlja se pitanje da li i kako suvremeni neoliberali manipulacijama medijem novca rješavaju krizu suvremenog kapitalizma s kojom se suočavaju te kako tim manipulacijama medijem novca nastoje izbjeći scenarij koji je prethodno vodio ili u državni kapitalizam ili u ideološki insceniran totalitarizam? Pitanje glasi: da li i kako neoliberali mogu monetarnim medijem u kojem je dekonsteliran sustav kapitalističke privrede riješiti postojeću krizu kapitala? Mogu li neoliberali, suočeni sa socijalnim nemirima i privrednom krizom kapitalizma koju su izazvali, transformirati monetaristički medij i u njegovim okvirima riješiti krizu drugačije nego što je ona rješavana ideološki usmjeravanom državnom intervencijom tridesetih godina 20. vijeka?

Neki teoretičari sumnjaju da medij novca posjeduje potencijal *samotransformiranja*. Neke varijante neoliberalne teorije svjedoče o pokušajima transformiranja monetarističke prakse, njena prilagođavanja socijalnoj okolini, iako svjedočimo neuspjesima tih pokušaja. Novac je naime medij koji, slično govoru, ne može sam sebe transcendirati. Neoliberali mogu interno mijenjati i diferencirati funkciju novca kao medija, ali teško je vjerovati da će ga napustiti, ukinuti i u nekom drugom mediju u drugoj paradigmi drugačije ostvariti svoj interes u zatečenoj socijalnoj okolini.

Drugi teoretičari, naprotiv, smatraju da neoliberalnu monetarističku praksu treba izvanjski državno kontrolirati i obuzdavati. No može li se suvremena globalna ekonomska kriza koju su neoliberali izazvali manipulacijama medijem novca državno kontrolirati i obuzdavati? Je li ta opcija realna u uvjetima kada neoliberalna

monetaristička praksa *djeluje globalno*, dok je državna *politička praksa* zarobljena i ograničena *interesima teritorijalno zatvorenih nacionalnih država*? Ti teoretičari koji zastupaju tezu o državnom obuzdavanju neoliberalne prakse kao da su zaboravili da je državno, naime *izvanjsko* upravljanje kapitalističkim krizama rezultiralo fašističkim i komunističkim diktaturama koje su na kraju doživjele i politički i privredni krah.

Mimo te strukturalne razlike između socijalnih i političkih procesa u nacionalnim državama i u globalnom prostoru neki se teoretičari zalažu za rješavanje krize uz pomoć regulatorne intervencije *paradržavnih* institucija kao što su: UN, NATO, MMF i EU.

Protiv povratka državnog i paradržavnog rješavanja svjetske i nacionalnih privrednih kriza Luhmann argumentira ovako: “Ta predodžba kolidira s činjenicom funkcionalne diferencijacije, koja isključuje da različiti sustavi naizmjenično mogu jedni druge zastupati. Nijedna politika ne može sanirati privredu, ni njene pojedine dijelove, pa ni pojedine pogone; za tu sanaciju politika bi trebala imati novaca, dakle privredu” (Luhmann, 1994: 325).

Ako političku djelatnost u političkim institucijama razumijemo kao autogenerativni proces različit od monetarističke prakse u mediju novca, tada se postavlja pitanje: što reprezentiraju političke institucije kao medij političke prakse, ili: što je specifično politička za razliku od monetarne reprezentacije socijalnog realiteta, naročito “ako pretpostavimo da postoji svijet života koji je neovisan o tome kako ga politički, monetarno ili na neki drugi način reprezentiramo” (Searle, 2011, parafrazirani citat).

Pod pojmom svijeta života kao *univerzalnog neoznačenog (anonimnog) apriorija* svih medija ne misli se na konkretni poznati svijet i socijalne odnose u kojima obitavamo, već na njihova *značenja* koja im se pripisuju u mediju političkih institucija i u političkom djelovanju, tj. u političkom obliku datosti (*eidosu*) svijeta života. Političke institucije kao medij ne reprezentiraju poput *ogledala* političke odnose unutar svijeta života, već im pripisuju *značenja* za politiku kao poseban oblik djelovanja. Mnogi teoretičari u kolotečini stare *teorije odraza* naivno smatraju da ta politička značenja objektivno postoje. Taj identitet političkog svijeta života i njegova značenja u mediju političkih institucija (identitet znaka i označenog) jest anakrona *epistemološka fikcija* koja se u slobodnom političkom djelovanju postupno razotkriva kao *asimetrija* semantički anonimnog svijeta života i njegova posebnog značenja za političke aktere u postojećim političkim institucijama. Značenja koja akteri političkog djelovanja u državi i unutar njenih institucija pripisuju političkim odnosima predstavljaju *prepreku* na putu do njihove izvorne realnosti *izvan medija* političkih institucija. Ti *izvaninstitucionalni* oblici političkog djelovanja predstavljaju izvor drugačijeg značenja i razumijevanja političkog svijeta života, a time i izvor mogu-

ćih promjena političkih institucija. Sukladno posebnim obilježjima političkih institucija kao medija političkog djelovanja mora se uzeti u obzir specifično selektivno sljepilo svakog posebnog medija i svake institucije.

Dakle umjesto da se političari miješaju u rješavanje krize, u ovom slučaju monetarnog i privrednog medija bilo bi primjerenije da potraže onaj politički realitet svijeta života koji je prikriven državnim rezonom u državnim institucijama. Možda se ondje krije prikladno *političko rješenje* prijeteće krize. Treba naime imati u vidu da je suvremena državna vlast netransparentna *konstrukcija* različitih *naddržavnih, preddržavnih i paradržavnih*, a ne samo demokratski i politički očitovanih građanskih interesa.² Stoga se ne može reći da izvan državne reprezentacije *političkoga* (izvan teksta, Derrida) ništa ne postoji, jer to nije točno.³ U državnoj politici nalazimo samo ono na što je državno političko djelovanje senzibilno i “*ništa drugo*” izvan toga. To međutim ne znači da ono *drugo* ne postoji zato što ga nije moguće prevesti ni na državni rezon ni na logičko-gramatičke strukture teksta ustava. Ustavni tekst i ustavni sud pravno ograničavaju slobodu djelovanja državne administracije, ali slobodno političko djelovanje, kako je pokazao Carl Schmitt u *Pojmu političkog*, postoji i dalje izvan ustavnog poretka. Različiti mediji – npr. država kao sustav institucija i političko kao oblik djelovanja – *nesumjerljivi* su jer različito reprezentiraju politički realitet koji nije moguće do kraja označiti i reducirati ni ustavom ni rezonom državnih institucija. Međutim nesumjerljivost različitih medija u kojima se očituje pluralna volja građana ne ukida realitet na koji neki medij nije senzibilan. Državna politika može biti slijepa i neosjetljiva za političko izvan državnog sustava, ali i za druge oblike nepolitičkog djelovanja, npr. umjetnost, religiju, znanost, privredu itd. – ali to nipošto ne znači da ti oblici djelovanja ne postoje.

Smisao državne politike nije u tome da se postojeća privredna kriza razriješi sredstvima državne politike, tj. *aplikacijom* državnog rezona na privrednu krizu, kako to smatraju mnogi analitičari. Takva aplikacija sredstava državne represije na privrednu i monetarnu praksu vodi u etatizaciju privrede i monetarnih institucija. Time se ugrožava genuino privredni oblik rješavanja privredne krize. Politiziranje privredne krize vodi u državni kapitalizam i pojavu popratnog totalitarizma, čemu smo već svjedočili.

Državna politika ne reprezentira niti može reprezentirati čitav realitet svijeta života, pa ni univerzalno rješavati sve aspekte krize suvremenog kapitalističkog sustava. Socijalnu zbilju reprezentiraju i drugi oblici djelovanja, ona je u drugim medijima drugačije reprezentirana, pa se mora i drugačije rješavati. Stoga ukidanje

² Samo zato što posebni medij ne reprezentira čitav svijet života, on reprezentira barem nešto. Usporedi Rodin (2012).

³ Ili, da se drugačije izrazimo, očima ne čujemo pjev ptica, ali to još ne znači da on ne postoji.

te asimetrije među nesumjerljivim medijima predstavlja oblik nasilja nad realnim pluralizmom svijeta života.

Kao poseban oblik djelovanja politika uvažava da u socijalnom svijetu života postoje datosti koje su neovisne o političkom djelovanju i s njim nesumjerljive. To se u jednakoj mjeri odnosi na verbalno reducirane ili ideologizirane upute za političko djelovanje. Politika je oblik rješavanja neposredno prezentnih društvenih konflikata i socijalnih kriza političkim sredstvima, a ne primjena ili ozbiljenje verbalnih klišeja, ideoloških programa i vizija, kako misle suvremeni kantovci. Politika kao djelatnost iznevjerava samu sebe ako na realni svijet života aplicira neki verbalno reduciran ideološki nacrt ili racionalno pravo, kako je mislio Kant,⁴ a još manje futurološke vizije. Verbalno usmjeravano političko djelovanje ignorira specifičnost političkog polja realiteta, kao i politički odnos prema drugim oblicima reprezentacije svijeta života, te umjesto u semantički odnos s drugim praksama vodi u sukob s njima. Umjesto da politika aplicira neki verbalni, pravni, ideološki verbalno predstrukturirani retorički nacrt ili neku političku viziju na politički svijet života, ona svojim djelovanjem u jedinstvenom svijetu života mora *politički rješavati* one probleme socijalnog i političkog svijeta života na koje je baš i jedino ona sada i ovdje senzibilna. U svojoj domeni ona djeluje neposredno, sada i ovdje, a ne u gramatičkom futuru ili perfektu, a još manje umjesto neke druge djelatnosti. Isto tako neka druga djelatnost ne može zamijeniti političku. Politika kao djelatnost autogenerativno transcendirava svoja vlastita institucionalna postvarenja i time, mijenjajući se, razvija novi senzibilitet za genuino politički segment realiteta koji se i sam mijenja pod utjecajem političke djelatnosti. Ako politika umjesto da djeluje i rješava političke probleme svijeta života samo aplicira vizije, ideologije, pravne projekte ili historijske tradicije, tada se ona podvrgava strukturi gramatičkog vremena, počinje manipulirati tim vremenom i gramatički intervenirati u socijalni realitet umjesto da djeluje ondje gdje jedino može djelovati: u *prezentu* političkog života koji *nije gramatički dekonsteliran* i time odmaknut iz žive sadašnjosti. Suvremeni simptomi nepovjerenja u politiku i političare potječu baš iz toga gramatičkog verbalnog, a ne iz političkog djelovanja političkih elita, i to u situacijama koje zahtijevaju političko djelovanje, a ne naraciju. Suvremeni građani više se ne mogu izraziti ni u državnim institucijama ni u strankama, stoga svjedočimo bujanju inicijativa za promjenu i stranačkih i državnih institucija kako bi u tim izmjenjenim medijima građani mogli djelovati.

Državna politika može zbog selektivnog sljepila državnih institucija prikriti realitet političkog svijeta života, dapače, može ga posve suziti i reducirati državnim rezonom i tako ispustiti iz vida političko djelovanje, ili može svako političko djelo-

⁴ U 20. vijeku posebno su bila opasna ideološki usmjeravana politička djelovanja jer su uzrokovala nezamislive zločine protiv čovječnosti.

vanje izvan državnih institucija pejorativno diskvalificirati kao *politikanstvo*, dapače, kao *anarhiju*. Politička sloboda izbora među različitim političkim programima, koju propagira suvremena demokratski legitimirana država, nije naime identična sa slobodnim djelovanjem. Slobodno djelovati u tom institucionalnom aranžmanu ne mogu građani, već samo demokratski legitimirana vlada čije je djelovanje ograničeno ustavom. Taj sklop odnosa između slobode izbora i slobode djelovanja danas je očigledno u krizi. Na djelu su različiti oblici izravnog političkog djelovanja u *ad hoc* proizvedenim institucijama i *pokretima* izvan oficijelnih državnih i pravnih institucija. U nastaloj krizi uočavamo da pravne institucije počinju djelovati politički, država pravno, dok političari “djeluju” kao retori.

Uočljiv je gubitak senzibiliteta za realitet kapitalističkog socijalnog sustava i u monetarnim institucijama. Neoliberalna monetaristička praksa medijski se razlikuje od kapitala kao socijalnog sustava u onoj mjeri u kojoj se medij novca razlikuje od kapitala. Bankari koji djeluju u monetarnim institucijama i manipuliraju medijem novca izgubili su dodir s realitetom kapitalističkog svijeta života. Ti unutar monetarnog medija djelatni subjekti moraju osvijestiti socijalne konzekvence svog djelovanja u okruženju različitih oblika kapitala kao živih socijalnih ustanova, jer u protivnom generiraju krizu kapitala koju ne mogu financijski riješiti (Weede, 1990).

Monetaristička praksa ne može reprezentirati cjelokupnu socijalnu strukturu kapitala niti se može s njom identificirati. Socijalni i politički problemi koje generira ta inkongruencija monetarističke prakse i kapitala nastoje predstavnici neoliberalnih monetarističkih institucija rješavati s osloncem na represivne potencijale predstavnika državne vlasti. Oni se oslanjaju na državnu birokraciju kako bi ona svojim represivnim i političkim kompetencijama osigurala socijalni mir, koji je ugrožen neoliberalnom dekonstrukcijom kapitalskog socijalnog sustava. Međutim budući da i država svojim angažmanom u privredi funkcionira kao *kapitalističko poduzeće*, to je i ona izložena istoj neoliberalnoj destrukciji socijalnog sustava kapitala.⁵ Praksa neoliberalnih monetarista dovodi i državu kao kapitalističko poduzeće u ovisnost o monetarističkoj praksi i time reducira njenu demokratsku legitimaciju koja ju je tradicionalno ovlašćivala da *politički arbitrira* u ekonomskim krizama.

Ukratko, svijet života kao univerzalni apriorij svih oblika djelovanja u različitim medijima nije moguće reprezentirati *jednim* medijem, a ponajmanje neoliberalnom komercijalizacijom svih djelatnosti. Ta vrsta neoliberalnog “totalitarizma” i selektivnog sljepila za nekomercijalne oblike djelovanja izazvala je suvremenu krizu ne samo zbog destrukcije socijalnog sustava kapitala nego i zbog jednostrane monetarističke komercijalizacije svih medija od strane jednog, naime monetari-

⁵ “Epoha državnosti sada završava, na to ne treba više gubiti riječi” (Schmitt, 1963: 10).

stičkog medija,⁶ koji dominira ne samo nad kapitalom nego i nad državom. Svijet života suvremenog ljudstva reprezentiran je različitim medijima i simboličkim značenjima koja ne pripadaju izvornom svijetu života jer su učinci ljudskih djelovanja. Searle navodi primjer kako komad papira koji nazivamo *dolar* ima posve drugo značenje od toga da je samo komad papira.

Nesumjerljiva asimetrija između različitih medija očituje se u pluralitetu kulturnih i drugih identiteta koji pridaju različita značenja jedinstvenom svijetu života. Taj se pluralitet značenja svijeta života ne može ukinuti. Na toj neprevladivoj razlici znaka i označenog, medija i u mediju djelatnog subjekta temelji se postmoderna epistemologija. Ona ne traga poput *totalitarne teorije odraza* za identitetom znaka i označenog niti za univerzalnim dobrom koje bi bilo dobro za sve jednako. Ona *dekonstruira* taj univerzalistički identitet medija i subjekta kao oblik postvarenja ljudske kreativne djelatnosti. Postmoderna nastoji destrukcijom svih identiteta, klišeja, dizajna, univerzalnih dobara i postvarenja dovesti do riječi inovativni potencijal i subjekta i medija i otvoriti ih prema izvornom svijetu života *izvan svih medija*. Taj izvanmedijski izvorni *anonimni realitet svijeta života* nije moguće jednostrano monomedijski označiti i prikazati jer nijedan medij, pa ni svi djelatni subjekti koji u njima djeluju zajedno nisu univerzalno senzibilni za svijet života u njegovoj zagonetnoj anonimnosti a da bi ga mogli reprezentirati u cjelini. S grotesknim pretjerivanjem to je uspjelo samo Hegelu koji je apsolutnom duhu pripisao identitet subjekta i svijeta života u cjelini. Ako bi se u današnjim uvjetima ipak pokušalo uspostaviti identitet sustava i svijeta života, tada bi čitavo društvo skliznulo u totalitarizam, naime u jednostranu reprezentaciju svijeta života, u neoliberalni, da ne kažemo neofašistički ili neokomunistički totalitarizam, protiv kojeg su neoliberali izvorno i načelno ustali.⁷

Potruga za izvornim a neoznačenim svijetom života koji je *anonimno nazočan* iza svih svojih medijskih značenja i reprezentacija ostatak je tradicionalnog metafizičkog sna da će naposljetku nestati sve razlike među ljudima, njihovim svjetovima i kulturama.

Jürgen Habermas i Colin Crouch posebno upozoravaju na opasnost od totalitarnih tendencija nazočnih u sprezi neoliberalne i državne prakse kojom se sužava demokratska legitimacija države, pa time država sve manje reprezentira demokrat-

⁶ Sheldon Wolin kvalificira i SAD kao fašističku zemlju. SAD se, prema njegovu mišljenju, razlikuje od njemačkog nacionalsocijalizma koji je totalnom ideološkom mobilizacijom *aktivirao* naciju protiv svakog rasnog, nacionalnog i političkog pluralizma. Sjedinjene Države su, prema Wolinu, u doba administracije G. W. Busha *pasivizirale* naciju, proizvevši pomoću medija javnog priopćavanja atmosferu straha i sumnjičavosti. Time su Sjedinjene Države polučile takozvani *invertirani totalitarizam*.

⁷ O paradoksu liberalnog totalitarizma vidi Schmitt (1979).

sku volju građana, a sve više štiti i zastupa interese monetarističke prakse te prakse drugih *institucija s demokratskim deficitom*: npr. EU, NATO, UN, MMF. Riječju, suvremena se nacionalna država u svom djelovanju sve više oslanja na monetarističke i druge naddržavne korporacije, a sve manje na volju svojih i europskih građana. Time se država odvaja od izvornog političkog realiteta, a izvorni se politički procesi počinju nekontrolirano zbivati izvan državnih i paradržavnih okvira.

Neoliberalna je teorija izvorno strahovala od plebiscitarne demokracije, bojeći se plebiscitarno legitimiranog totalitarizma. Tijek događaja nakon sloma fašizma i komunizma doveo je do restrukturalizacije političkih institucija i parlamenata kao medija pluralističkog demokratskog djelovanja. Političke stranke promijenile su svoj odnos prema socijalnoj okolini. Izvorno su stranke reprezentirale zatečene interese kapitalističkih klasa: *proletarijat, buržoaziju i zemljoposjednike*. Tijekom 20. vijeka američka je sociologija znanja uočila da je građanima moguće medijski i propagandno manipulirati za drugačije političke opcije od onih koje su im bile neposredno transparentne u njihovu egzistencijalnom položaju u sustavu kapitala. Time su se stranke oslobodile vezanosti uz kapitalom predodređenu socijalnu strukturu. Danas stranke djeluju kao mediji na kojima stranačke vrhuške proizvode socijalne i političke procese, hvatajući u svoju mrežu sve što se daje uhvatiti (tzv. *catch-all parties*). Parlamentarna većina ne ponaša se kao reprezentant demokratske većine izvan parlamenta, već kao moderator moći koji *konstruira parlamentarnu većinu* iz različitih, pa i nedemokratskih interesnih grupacija u parlamentu i izvan njega. To stanje stvari Crouch (2008) naziva *postdemokracijom*.

Postdemokracija otkriva, ili barem naslućuje, izvorni politički realitet, tj. onaj koji postoji neovisno o svojim različitim institucionalno-političkim postvarenjima izvan stranaka, državnih institucija i *retorika*. Retorički se, naravno, može utjecati na političko djelovanje, ali pritom treba znati da retorička i ideološka manipulacija političkim svijetom života nije identična političkom realitetu koji postoji neovisno o retorici i ideologijama. Kad ne bi postojao realni svijet političkog života izvan retorike i ideologija, ne bismo razlikovali što je retorička reprezentacija (Searle, 2011) realnosti svijeta života, a što živi politički svijet života. “Sposobnost kojom neki predmet simbolizira nešto drugo, različito od sebe samog temeljna je sposobnost koja nije bitna samo za sve oblike institucionalizirane zbilje” (*ibid.*: 235). Sva-ka medijski reprezentirana zbilja prisutnost je onog što je još odsutno, ali to odsutno i anonimno moramo prihvatiti kao postojeće, jer inače ne bismo mogli razumjeti odakle enormne svakodnevne promjene u značenjima svijeta života. Jedinstveni svijet života moramo prihvatiti u njegovoj anonimnosti⁸ kako bismo razumjeli

⁸ Heidegger govori o *anonimnoj fenomenologiji*, Husserl o fakticitetu *svijeta života*, a Searle o *realitetu*.

da njegove različite medijske reprezentacije ne mogu nikada biti s njim identične.⁹ “Zbiljski svijet života ne brine se o tome kako ga mi opisujemo. On pri našim mnogim različitim opisima i označavanjima ostaje u svojoj *anonimnosti* isti” (*ibid.*: 172), izvor svih promjena. Svaka se promjena u institucijama stoga doživljava kao grom iz vedra neba.

Iza postojećih političkih institucija i procesa, iza političkih stranaka, ideologija i političkog dizajna leži *neočitovano* politički svijet života, politički realitet u formi anonimne nazočnosti koju u političkom djelovanju tek treba imenovati, označiti i s njom se suočiti. Iza evidentne sprege neoliberalnog monetarizma s postojećim političkim institucijama skriva se *političko* koje nije reprezentirano tom spregom niti se može represivno supstituirati nekim drugim nepolitičkim medijem. U značenjima postojećih socijalnih i političkih procesa treba prepoznati nove i drugačije političke i demokratske snage koje će biti sposobne revidirati trendove koji su generirali postojeću krizu.

Habermas, Searle, Luhmann, Wolin, Vesting i drugi ne pomišljaju u postojećoj krizi ne samo privrede već i demokracije i kreativne politike na ponovno pojavljivanje totalitarnih režima fašizma i komunizma, pa ni neoliberalizma, jer ti sustavi u prošlosti nisu uspijevali riješiti krizu kapitalizma. Rješenja se *ne traže* u pravcu univerzalizacije parcijalnih interesa u nekom sveobuhvatnom općem dobru koje bi zastupalo sva druga dobra. Naprotiv, zbog uvida da suvremeno ljudstvo u svijetu života djeluje u različitim medijima i da se jedinstveni svijet života reprezentira različitim nesumjerljivim medijima, suvremena teorija nastoji *projektirati modus vivendi* različitih reprezentacija svijeta života, a ne njihovo jedinstvo. Teorije danas istražuju kako je moguće živjeti s *nesumjerljivim razlikama* i tako očuvati svu raznolikost socijalnog života na Zemlji. Taj je proces posve otvoren, konačna rješenja u sklopu *samo jednog* od medija vode u već doživljene katastrofe: u svjetske ratove, u Holokaust, u Hirošimu.

Politički je svijet života u političkoj teoriji logički i gramatički opisan, ali izvorno je nazočan samo u političkom djelovanju. Ono utječe na mijenjanje i političke teorije i političkih institucija, ili kako je rekao Heidegger: “U teoriji ne krčka nikakav viši smisao”; odnosno, u verziji njemačke narodne mudrosti: “Djeca se ne stvaraju riječima”.

⁹ “... Pitanje *korespondiraju li naši opisi sa zbiljskim svijetom ili ne* implicira da postoji zbilja koja je neovisna o našim pojmovnim sustavima” (Searle, 2011: 175).

LITERATURA

- Biebricher, Thomas. 2012. *Neoliberalismus*. Junius. Hamburg.
- Boom, Holger van der. 2011. *Das Designprinzip*. Kassel University Press. Kassel.
- Boom, Holger van der. 2012. *Realität verstehen*. Kassel University Press. Kassel.
- Crouch, Colin. 2008. *Postdemokratie*. Suhrkamp. Frankfurt/M.
- Foucault, Michel. 2010. *Kritik des Regierens*. Suhrkamp. Frankfurt/M.
- Habermas, Jürgen. 2011. *Zur Verfassung Europas*. Suhrkamp. Frankfurt/M.
- Heidegger, Martin. 1963. *Holzwege*. V. Klostermann. Frankfurt/M.
- Luhmann, Niklas. 1994. *Die Wirtschaft der Gesellschaft*. Suhrkamp. Frankfurt/M.
- Luhmann, Niklas. 1997. *Die Gesellschaft der Gesellschaft*. Suhrkamp. Frankfurt/M.
- Rodin, Davor. 2008. *Politološki paradoksi?*. Leykam international. Zagreb.
- Rodin, Davor. 2012. *Poraz prosvjetiteljstva*. Breza. Zagreb.
- Schmitt, Carl. 1963. *Der Begriff des Politischen*. Duncker & Humblot. Berlin.
- Schmitt, Carl. 1979. *Politische Theologie*. Duncker & Humblot. Berlin.
- Searle, John R. 2011. *Die Konstruktion der gesellschaftlichen Wirklichkeit*. Suhrkamp. Frankfurt/M.
- Spencer-Brown, George. 1997. *Laws of Form*. Bohmeier Verlag. Leipzig.
- Vesting, Thomas. 1993. *Risiko ist ein Konstrukt*. Knesebeck Verlag. München.
- Vesting, Thomas. 2011. *Die Medien des Rechts (Sprache, Schrift)*. Velbrück Wissenschaft. Weilerswist.
- Weede, Erich. 1990. *Wirtschaft, Staat und Gesellschaft*. J.C.B. Mohr. Tübingen.
- Wolin, S. Sheldon. 2004. *Politics and Vision*. Princeton University Press. Princeton.

Davor Rodin

IN SEARCH OF POLITICAL REALITY

Summary

In interpreting current social and political processes, one should recognize new and mutually different political and democratic forces, which should offer an alternative to trends which had generated the crisis. Since totalitarian regimes such as fascism and communism (and even neoliberalism) did not solve the crisis of capitalism in the past, writers like Habermas, Searle, Luhmann, Wolin, Vesting and others do not consider them as potential solutions for the contemporary crisis. The solutions are not being sought within the framework of universalisation of particular interests either. Even less they

look for a solution within some universal virtue that would represent all other virtues. On the contrary – the contemporary theory recognizes that humanity in its lifeworld operates within different media and that the unified lifeworld is represented in different, incommensurable media, so the new theory attempts to create a *modus vivendi* among various representations of the world, not one single unitary interpretation. Contemporary theories are interested in the issue of coexistence between incommensurable differences, and thus they ask: how to preserve pluralism of social life. This process remains open. On the other hand, any idea of a single solution within a *single* unified medium leads to renewal of totalitarianisms, or even a world war, a new Holocaust or a new Hiroshima.

Keywords: Political Reality, Capitalism, Money, Neoliberalism, Monetarism

Kontakt: **Davor Rodin**, Fakultet političkih znanosti, Sveučilište u Zagrebu, Lepušićeva 6, 10 000 Zagreb. E-mail: davor.rodin@zg.t-com.hr